

Сидорчук Н.Г. Магістратура: історичні передумови впровадження ступеневої освіти на сучасному етапі модернізації вітчизняної вищої школи / Сидорчук Н.Г. // Креативна педагогіка [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». – Житомир, 2017. – Вип. 12. – 226 с. – С. 49-56.

УДК 378.013

Сидорчук Н.Г.,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Житомир, Україна
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2824-1562
sydorchukng@ukr.net
Житомир, Україна

Магістратура: історичні передумови впровадження ступеневої освіти на сучасному етапі модернізації вітчизняної вищої школи

У статті узагальнено досвід становлення і розвитку магістратури східноєвропейської традиції як засобу оптимізації діяльності магістеріуму в умовах адаптації вітчизняної системи вищої освіти до умов Болонського процесу. Здійснено аналіз історичного ракурсу магістерської підготовки крізь площину функціонування дисертаційної системи. Досліджено питання формування наукових кадрів вищої кваліфікації в системі університетської культури, досвід підготовки дисертацій та традиції їх захистів, законодавчі основи присудження наукових ступенів та звань у період становлення східноєвропейської традиції університетського освіти.

Ключові слова: *двоступеневе навчання, магістр, магістерська підготовка, східноєвропейська традиція вищої освіти, науковий ступінь, дисертація.*

Постановка проблеми. Реалізація інтеграційних процесів в галузі вітчизняної освіти та науки визначається впровадженням європейських норм і стандартів на основі положень Болонської декларації. Одним із шляхів розв'язання визначених завдань є забезпечення якісно нового рівня підготовки фахівців різних галузей, створення умов для їх конкурентноспроможності на ринку праці, озброєння їх методологією творчої діяльності. У зазначеному контексті, в останні роки, як зазначено у Законі України "Про вищу освіту", активно розробляється як власне концепція сучасної вищої школи, так і здійснюється пошук оптимальних шляхів підготовки студентів в умовах двоступеневого навчання.

Особливого значення у межах модернізації освітнього процесу набувають питання чіткого визначення мети, змісту, форм, методів, результатів підготовки випускників вишів за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр, окреслення

співвідношення визначених структурних компонентів навчального процесу магістеріуму із підготовкою фахівця у бакалавріаті, оскільки навчання у магістратурі спрямоване на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості та підготовку фахівців із функціональних напрямів діяльності: науково-дослідним (творчим), науково-педагогічним, управлінським [3, с. 5-19].

Аналіз досліджень і публікацій. Предметом дослідження науковців стали питання визначення концептуальних положень підготовки магістрантів (С.С. Вітвицька, О.І. Гура, О.І. Огієнко), вивчення особливостей фахової підготовки у магістратурі та шляхів підвищення її результативності (І.В. Бацуровська, В.Є. Берека, Ю.І. Завалевський, К.М. Левківський, Л.І. Романовська), розробка моделей, технологій, змісту, форм, методів підготовки магістрантів (Н.В. Гавриш, Р.А. Гейзерська, Л.М. Сергеева).

Разом з тим, уведення багаторівневої системи освіти в Україні викликало полеміку серед науково-педагогічної громадськості. Останнім часом іде дискусія з приводу природності магістратури, бакалавріату на вітчизняному ґрунті. Так, науковцями досліджуються питання відродження класичної університетської освіти на початку ХХІ століття (В.А. Болотов, С.І. Бреєв, Н.С. Ладижець, О.П. Мещанінов, А.І. Сухарєв), у тому числі витoki ступеневої освіти (М.Ф. Дмитриченко, В.Д. Данчук, Б.І. Хорошун, О.М. Язвінська). Водночас, для розбудови ефективної системи підготовки магістра доцільно спиратися на власні здобутки у цій галузі та активно поширювати їх у межах європейського освітнього простору.

Мета статті. Відповідно метою статті є узагальнення досвіду становлення і розвитку магістратури східноєвропейської традиції як засобу оптимізації діяльності магістеріуму в умовах адаптації вітчизняної системи вищої освіти до умов Болонського процесу. Вивчення історичного ракурсу магістерської підготовки лежить у площині функціонування дисертаційної системи у цілому, відповідно, базовим контекстом дослідження визначається вивчення питання формування наукових кадрів вищої кваліфікації в системі університетської культури, досвід підготовки дисертацій та традиції їх захистів, законодавчі основи присудження наукових ступенів та звань тощо.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає М.Ф. Дмитриченко, ступенева освіта в Україні існує з часів середньовіччя [2, с. 208], а створені на території українських земель на межі ХVІ – ХVІІ ст. вищі навчальні заклади (Острозька академія (1576 р.), Києво-Могилянська академія (1632 р.), Львівський університет (1661 р.) та ін.) [12, с. 145-196] стали надавати студентам після завершення навчання ступені бакалавра, ліценціата, магістра та доктора, орієнтуючись на традиції, що склалися у "материнських університетах" Західної Європи [12, с. 104-123].

Таким чином, на кінець ХVІІІ ст. у цих навчальних закладах існувала власна добре розвинена багатоступенева освіта, а для здобуття ступеня доктора достатньо було попередньо отримати ступінь магістра, за виключенням медичного факультету, де вимагали подання докторської дисертації з

публічним захистом нової розробленої та обґрунтованої наукової проблеми [2, с. 208]

Саме з цього часу на переважній більшості етнічних українських земель відбувається перехід до загальнодержавної системи народної освіти Російської імперії, у склад якої входило більша її частина. На тлі масштабних змін, що пов'язані, не тільки із розвитком промисловості, але й активним розширенням зв'язків із європейськими країнами, нагальним стає й питання *підготовки наукових і педагогічних кадрів* [2, с. 208, 9, с. 92].

У Статуті Академії наук, розробленому Петром I, зазначалося, що вчені мають "науки виробляти", публічно навчати молодих людей і готувати їх до наставницької діяльності, щоби забезпечити передачу "перших фундаментів усіх наук" іншим [5, с. 47-51], а вже до середини XVIII ст. ідея підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів набувала значущості на загальнодержавному рівні.

Разом з тим, підготовка кадрів на внутрішньому освітньому просторі практично не відбувалася: майбутніх учених і професорів відправляли учитися за кордон, але багаторічне навчання навіть у найкращих європейських університетах, захист там докторських дисертацій не звільняв закордонних стипендіатів по поверненні на батьківщину від складних випробувань в Конференції професорів Московського університету. При відсутності спеціального законодавства правовий статус цього акту спирався на численні документи, які мав надати здобувач: довідка про навчальну та наукову діяльність, звіт самого стипендіата з оглядом власної навчальної та наукової діяльності, "атестати" (висновки) іноземних професорів з оцінкою успішності його занять і пристойної поведінки, текст публічно захищеної дисертації і рецензія на неї одного з професорів університету [5, с. 64-67], що обмежувало не тільки розвиток власного науково-освітнього напрямку розвитку освіти, але відбивало бажання пошукачів повертатися на батьківщину, або взагалі починати навчання за кордоном.

Правда, вже у 1791 Катерина II публікується Наказ "Про надання Московському університету права присуджувати докторський ступінь тим, хто навчався в онomu лікарським наукам" [9, с. 93]. Саме він заклав основи для поступового розгортання у Московському університеті інституту магістратури, який, однак, не був регламентований законодавчими актами, а був результатом академічної нормотворчості його вчених. Зміст освіти в магістратурі цього часу включав лише підготовку до усного іспиту, читання пробних лекцій, написання "наукового твору" або дисертації, яка готувалася латинською мовою з перекладом російською. Зміст дисертації ставав предметом наукового диспуту, за результатами якого й приймали рішення про присудження магістерського ступеня. Магістерський ступінь в сфері "Вільних" наук був єдиним до 1803 р. Разом з тим, відсутність нормативної бази гальмувала підготовку магістрів: у 60-х роках XVIII ст. цього ступеня були удостоєні всього чотири особи, в 70-х – одна; в 80-х – п'ять.

Протягом XVIII–XIX ст. у вищій освіті Російської імперії створюється нормативна база магістратури, здійснюється пошук шляхів активізації

підготовки вчених і викладачів університетів, а початок XIX ст. ознаменувався значними реформами в галузі вищої освіти.

У цей час розпочинається перетворення державних установ за західноєвропейським зразком, що визначило необхідність відповідних змін у підготовці як наукових, так і викладацьких кадрів [8, с. 137]. Створене у цей час Міністерство народної освіти розробило проект її реформування, що впроваджувався у життя протягом 1803-1804 рр. У цей період формулюються вимоги до здобувачів наукових ступенів і до університетських викладачів, формується законодавча база, що регламентувала підготовку магістрів. Особливо важливим було те, що право присудження наукових ступенів отримали всі університети Російської імперії. Водночас у всіх вузах до рівня підготовки претендентів на вчені ступені та процедури їх отримання пред'являлися однакові вимоги. Подібного підходу до організації магістерської підготовки в державному масштабі на той час не було в жодній країні світу [5, с. 214-217].

Три наукові ступені – кандидат, магістр і доктор – було введено у 1803 р. Наказом "Про устрій училищ". Це поєднання громадою сприймалося як анахронізм у порівнянні з європейськими традиціями у цій галузі, але з часом стало абсолютно самобутнім явищем російського академічного життя [1, с. 22].

До 1816 р присудження наукових ступенів відбувалося без розробки спеціальних положень, на основі статутів і сформованих традицій. Однак, після розкриття так званої "Дерптської афери" (продажу дипломів в Дерптському університеті), процедуру було призупинено міністерським циркуляром [1, с. 25]. А з 1819 р. "Положенням про присвоєння наукових ступенів" було передбачено чотири наукові ступені – дійсний студент, кандидат, магістр і доктор. За аналогічними положеннями 1837-го, 1844-го і 1864-го рр. встановлювалися три наукові ступені – кандидат, магістр і доктор.

Із уведенням в 1884 р. останнього в історії російських університетів Статуту був скасований науковий ступінь "кандидат" (див. табл. 1). У Європі в цей період у зв'язку з розвитком наукового життя число наукових ступенів поступово зменшувалося, і до середині XIX ст., в німецьких університетах, наприклад, був збережений на всіх факультетах лише один ступінь доктора (крім богослов'я). Більш тривалий час середньовічні форми інституту магістратури зберігались в Англії і Франції.

Таблиця 1

Класифікація наукових ступенів в Російській імперії (XIX ст.)

<i>Нормативні документи</i>	<i>Наукові ступені</i>
Наказ "Про устрій училищ" 1803 р.	Кандидат, магістр, доктор
"Положенням про присвоєння наукових ступенів" 1819 р.	Дійсний студент, кандидат, магістр, доктор
"Положення про випробування на учені ступені" 1837-го, 1844-го і 1864-го рр.	Кандидат, магістр, доктор
Університетський Статут 1884 р.	Магістр, доктор

Сформована в Російській імперії система наукових ступенів і звань не була просто запозиченою з досвіду інших країн. Вона висувала високі вимоги до осіб, які готувалися до наукової та педагогічної діяльності. Важливо підкреслити, що наукові ступені тут XIX ст. відрізнялися від наукових ступенів інших країн. У Англії і Франції "наукові ступені бакалавра і ліценціата більше відповідали російському кандидатству, а докторант – магістерству, але не докторству" [9, с. 94]. Науковий ступінь доктора в німецьких університетах присуджувався порівняно легко після закінчення університетського курсу, на основі спеціального іспиту, друкованого роздуму або книги та публічного диспуту. У журналі Міністерства народної освіти зазначалося, що німецькі дипломи, що є свідченням вченого ступеня, не мали ніякої ваги [5, с. 231].

Важливим напрямом у розвитку магістратури у Російській імперії були пошуки підходів до відбору змісту *магістерської підготовки* та вимог до процесуально-організаційних умов захисту магістерської дисертації та присвоєння ступеня магістра. Атестація в магістратурі університетів Російської імперії XIX ст. складалася з двох послідовних етапів: 1) магістерських іспитів; 2) підготовки і захисту магістерської дисертації.

На початку століття це була надзвичайно громіздка, трудомістка, досить складна процедура, що включала цілу систему іспитів, яким передув публічний диспут по темі дисертації [8, с. 133]. За Статутом 1804 р екзаменаційна процедура для пошукача ступеня магістра складалася з трьох етапів.

Перший етап – "попереднє опитування", тобто співбесіда, яка проводилася деканом і двома професорами, що викладали "допоміжні науки". Опитування мало на меті визначити здібності та ерудованість здобувача як певну умову можливості проходження випробування на науковий ступінь. При успішному проходженні опитування здобувач допускався до "публічного випробування".

Другий етап складався з двох "публічних словесних" випробувань, перше з яких передбачало відповіді на запитання, "обрані жеребкуванням", та заздалегідь підготовлені, які здобувач мав вирішити ґрунтовно і докладно. Друге випробування, усне, проводилося з питань, що призначав екзаменатор під час екзамену. Далі відбувалося письмове випробування з двох питань, які вибиралися жеребкуванням.

На *третьому етапі* претендент повинен був прочитати одну лекцію, тема якої визначалася факультетом, і подати дисертацію для захисту на публічних Зборах [8, с. 134-138].

Дисертація обговорювалася на засіданні ради факультету. У разі, якщо вона не отримувала схвалення і знання пошукача були недостатніми, факультет не допускав його до публічного захисту.

Вимоги до здобувачів у цей період розвитку магістратури не були чітко визначені. На цьому тлі захист дисертації втрачав своє важливе, у сучасному розумінні, значення. У цілому, така трудомістка процедура присвоєння наукового ступеня гальмувала процес формування вітчизняного корпусу вчених. Тому університети відчували постійну нестачу науково-викладацьких

кадрів і змушені були запрошувати іноземних фахівців [1, с. 37]. Поступово екзаменаційні вимоги впорядковувалися: скасовувався попереднє опитування, скоротилося число екзаменаторів.

За Положенням 1819 р магістра готували як до науково-дослідної, так і до науково-викладацької діяльності, а випробування включали: проходження через "словесне випробування" з відповідями на невизначену кількість запитань декана і членів ради факультету; "письмове випробування", де здобувачеві пропонувалося вирішення двох запитань за жеребом відносно класу наук, в яких проводилося випробування. Після успішного проходження усного та письмового етапів здобувач писав і захищав дисертацію. Здобувач удостоювався ступеня магістра "того класу наук, за яким проходив випробування" [8, с. 134-138].

Надалі Положенням про вчені ступені (від 28 квітня 1837 р.) вперше були визначені 14 розрядів наук, за якими присуджувався ступінь, а також перелік "перших", або головних, і "других", допоміжних, предметів, за якими необхідно було пройти випробування шляхом усного і письмового етапів ("вирішивши з головних предметів по два запитання"), а також написати і захистити публічно дисертацію на тему, схвалену факультетом [8, с. 134-138].

Нововведення цього Положення не привели до конкретизації вимог щодо знань претендентів на магістерські ступені, що, як зазначала університетська професура того часу, у цілому негативно позначалося не тільки на усталенні магістратури як соціальної інституції, але й позбавляло університети можливості мати викладачів [5, с. 284].

З середини 1850-х зусилля Міністерства народної освіти були зосереджені на її активному розвитку у протидію політичними змінами, що відбулися у зв'язку з поразкою Російської імперії у Кримській війні (1853-1856 рр.). Тільки за період з 1844-го по 1860 рр. в російських університетах отримали ступінь доктора 307 і ступінь магістра 259 осіб; з 1863-го по 1874 р. ступінь доктора отримали 572 особи, магістра – 280 осіб [5, с. 289].

Слід також зазначити, що за рахунок великого обсягу вимог до пошукачів збільшилася тривалість магістерських випробувань: іноді вони тривали до двох років, за які пошукач брав участь у 8-12 факультетських засіданнях та відповідав більш, ніж на 60 питань [8, 134-138].

Цей процес став більш упорядкованим, типологізованим із уведенням нового Положення про присвоєння наукових ступенів (від 6 квітня 1844 р.). Суттєво змінюється програма магістерських випробувань. Її "головні" предмети (галузі наук) стали ділитися на 22 "розряди", що дало іспитам ще більшої спеціалізації, а отже, і більш конкретного характеру. Відповідно, починаючи з 1845 р., число випускників, які отримали ступінь магістра, активно збільшується.

Екзаменаційна програма була певним чином розвантажена від "допоміжних" предметів, встановлено граничний термін тривалості магістерської екзаменаційної сесії – не більше 6 і не менше 3 засідань факультету. Тривалість магістерських випробувань зменшилася до одного-двох місяців. Здобувач повинен був відповідати на невизначену кількість усних

запитань і письмово вирішити одне, написати і публічно захистити дисертацію. Положенням 1844 р. письмовий екзамен не був передбачений.

Рівень знань здобувача визначався за п'ятибальною системою цифрами або словами "задовільно", "вельми (надто) задовільно", "незадовільно". По закінченню випробування екзаменатори робили висновок про відповідність пошукача ступеню, перескладання документом не передбачалося [Лебедевва].

Головним недоліком магістерських екзаменів, як і раніше, залишалась недостатня визначеності меж наукового знання не тільки для пошукача, але й для екзаменатора [9, с. 95]. Програму майбутнього іспиту здобувач погоджував безпосередньо з конкретним професором. Ця традиція з'явилася ще в першій половині ХІХ ст. До кінця століття вона стала невід'ємним компонентом підготовки магістерських випробувань.

Перескладання ускладнювалося ще й необхідністю проведення у цей же період підготовки пробних лекцій, які були відновлені університетським Статутом 1884 р. у зв'язку з введенням в університетах позаштатної посади приват-доцента [1, с. 35]. Це було над важливим для тих магістрантів, які планували пов'язати своє професійне майбутнє з науково-педагогічною діяльністю у вищій школі. Для отримання свідоцтва на право викладання у званні приват-доцента необхідно, після складання магістерських іспитів, прочитати дві лекції: одну – на тему "за власним обранням", другу – на тему, "запропоновану факультетом".

Про проведення пробних лекцій попереджали спеціальним повідомленням, яке в обов'язковому порядку направлялося і в канцелярію навчального округу. Від успіху цього випробування залежало рішення факультету про присвоєння магістрантові звання приват-доцента і надання, разом з ним, права позаштатного викладання в університеті в якості "молодшого викладача". Звання приват-доцента давало магістрантові можливість писати дисертацію безпосередньо при університеті, користуючись його лабораторно-експериментальною базою, бібліотекою, безпосередніми консультаціями провідних професорів [9, с. 95].

У Росії *традиція написання дисертацій* на здобуття наукового ступеня почала складатися ще в ХVІІІ в. У ХІХ ст. написання і публічний захист дисертації були наступним етапом після успішної здачі магістерських іспитів. Статус дисертаційного дослідження формувався протягом майже шістдесяти років – з 1803-го по 1864 р. Якщо в першій половині століття дисертації займали кілька десятків сторінок малого формату, то в другій половині ХІХ - початку ХХ ст. вони являли собою вже солідні монографії обсягом у 200-400 типографських сторінок, в той час як обсяг докторської дисертації у західноєвропейських університетах не перевищував 40-50 сторінок. Значна кількість дисертацій в Російській імперії кінця ХІХ і початку ХХ ст. були вагомим внеском у науку, відображенням авторської творчої індивідуальності, результатом глибокого самостійного дослідження [1, с. 38].

Аналіз Положень про наукові ступені 1819-го і 1837 р. показав, що в них переважають статті, які регламентують процес "словесних" і письмових випробувань, а в положеннях 1844-го і 1864 р. уже більшою мірою

визначається процес написання і захисту дисертації. Таким чином, поступово дисертаційне дослідження ставало все більш значущим.

Процес підготовки до захисту магістерської дисертації складався з ряду етапів: 1) визначення теми і написання; 2) подання дисертації на факультет; 3) публічний захист; 4) затвердження результатів диспутів.

Згідно з Положенням 1864 р., за подану до захисту магістерську дисертацію факультет мав право присудити пошукачеві науковий ступінь доктора. Для цього необхідне було прийняття одноголосного рішення колегії факультету.

Надання університетам в ХІХ ст. права присудження наукових ступенів було підтвердженням їх автономії та, відповідно, схвально прийняте науковим співтовариством. Диплом магістра давав право займати посаду доцента, а іноді – і екстраординарного професора. З середини 60-х років ХІХ ст. Міністерство народної освіти, не відмовляючись повністю від зарубіжного стипендіатства, взяло курс на підготовку науково-педагогічних кадрів всередині імперії, безпосередньо при відкритих на той час університетах (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Підготовка професорсько-викладацького складу в Російській імперії
(ХІХ – поч. ХХ ст.)**

Рік	У Російській імперії (осіб)	За кордоном (осіб)
1870	51	16
1876	79	12
1899	184	19
1905	245	14
1911	353	40
1913	465	33
1915	484	6

[9]

Висновки. Таким чином, магістратура як соціальна інституція у межах східноєвропейської традиції підготовки наукових кадрів набувала свого нормативного статусу практично протягом всього ХІХ ст., але найбільш завершеного вигляду набула у період останніх університетських статутів 1863-го та 1884 рр. Разом з тим, у період ХVІІІ – поч. ХХ ст. інститут магістратури не тільки отримав правове підґрунтя, але й набув університетського досвіду і оригінальної практики підготовки магістрів, яку прийнято відносити до східноєвропейського сектору університетської освіти. У зазначеному контексті вона передбачала:

- відбір претендентів на отримання "професорського звання";
- організацію науково-дослідної діяльності здобувачів, що завершувалася створенням та публічною презентацією дисертації (магістерського диспуту);

- усталення принципів інтелектуальної комунікації, серед яких: етика наукового життя, окреслення критеріїв науковості, ритуалів, що супроводжували події наукової громади;

- окреслення схоларних комунікацій у контексті створених неформальних статусів: наукових керівників – вчителів та тих, хто готується до отримання "наукового звання", – учнів.

Перспективи подальших наукових розвідок. Події 1917 р. змінили не лише соціальний устрій, але й поставили на порядок денний питання про створення нової національної школи з новими педагогічними кадрами. Становлення системи української вищої освіти продовжувалося фактично до початку 1939 р.: розширювалася мережа вищих навчальних закладів в УРСР, де викладали відомі вчені, фундаментальні дослідження яких стали цивілізаційним надбанням всієї світової спільноти [2, с. 209].

Підготовка науково-педагогічних кадрів здійснювалася за новою системою присвоєння наукових ступенів та вчених звань. Так, у жовтні 1918 р. було ліквідовано всі вчені ступені та звання, що існували в Російській імперії. Лише в січні 1934 р. Радою Народних Комісарів СРСР було прийнято Постанову "Про вчені ступені та звання", якою затверджувалися наукові ступені "кандидат наук" і "доктор наук". Крім того, у радянські часи надовго закріпилися освітньо-кваліфікаційні рівні: "молодший спеціаліст" (на базі технікуму, училища) та "спеціаліст" (на базі вищих навчальних закладів), а також наукові звання професора та доцента на наукові ступені доктора наук та кандидата [4; 7].

На сучасному етапі розвитку суспільства Україна, разом із європейськими країнами, стала на шлях структурного реформування вищої освіти [2; 3; 6; 8; 11]. За таких умов, дослідження вітчизняного досвіду становлення та розвитку магістерської інституції, що увібрала у себе історичні норми, концепти університетського життя, дозволить не тільки оптимізувати шляхи адаптації вітчизняної системи вищої освіти до умов Болонського процесу, але й будувати нові перспективи її інституційного зросту у контексті обґрунтування її діяльності як соціального інструменту інтеграції молодого дослідника у корпоративне середовище і, одночасно, як соціокультурного феномену наукового буття.

Список використаних джерел

1. Алеврас Н.Н. Магистратура в контексте диссертационной культуры: дореволюционный опыт историко-научного сообщества в историографическом ракурсе / Н.М. Алеврас // Харківський історіографічний збірник. – 2014. – Вип. 13. – С. 20-40.

2. Вища освіта і Болонський процес: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [Дмитриченко М.Ф., Хорошун Б.І., Язвінська О.М., Данчук В.Д.]. – К.: Знання України, 2007. – 440 с.

3. Вища освіта України і Болонський процес: [навч. посіб.] / [М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін.]; за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.

4. Вітвицька С.С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: [монографія] / С.С. Вітвицька. – Житомир: «Полісся», 2015. – 416 с. Берека В.Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: теорія і методика: [монографія] / В.Є. Берека. – Хмельницький: ХГПФ, 2008. – 482 с.
5. Высшее образование в России: очерк истории до 1917 года / под ред. В.Г. Кинелева. М.: НИИВО, 1995. – 352 с.
6. Гейзерська Р.А. Модель підготовки магістра економічного профілю / Р.А. Гейзерська // Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. зб. – Вип. XXXIV. – Слов'янськ, 2007. – С. 22-29.
7. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Гура О.І. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. – 332 с.
8. Лаута О.Н. Развитие законодательства о присуждении ученых степеней в России (1819 – 1836) / О.Н. Лаута // Система научной подготовки и аттестации в университетах России и Западной Европы: исторический опыт (XIV – XX вв.) / сост., предисл. и общ. ред. А.Н. Якушева. – М.: Ассоциация центров и клубов ЮНЕСКО России, 1998. – Вып. 3. – С. 134 – 138.
9. Лебедева Л.И. Исторические предпосылки создания отечественной магистратуры / Л.И. Лебедева // Известия ВГПУ. Серия: Историко-педагогические и сравнительные исследования. – Вип.86. – С. 91-96.
10. Огієнко О.І. Підготовка викладача вищої школи в умовах магистратури: андрагогічний підхід / Огієнко О.І. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – №6 (50). – С. 325-331.
11. Сергєєва Л.М. Практика підготовки керівних кадрів професійної освіти в умовах магистратури / Сергєєва Л.М. // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2014. – Вип. 1 (8). – С. 51-59.
12. Сидорчук Н.Г. Професійно-педагогічна підготовка студентів університетів у контексті єдиного європейського освітнього простору: історико-педагогічний аспект: [монографія] / Н.Г. Сидорчук / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Ви-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 608 с.

References

1. Alevras N.N. Magistratura v kontekste dissertatsionnoy kulturyi: dorevolutsionniy opyt istoriko-nauchnogo soobshchestva v istoriograficheskom rakurse / N.M. Alevras // Harkivskiy Istorlografichniy zbirnik. – 2014. – Vip. 13. – S. 20-40.
2. Vischa osvIta I Bolonskiy protses: [navch. posIb. dlya stud. visch. navch. zakl.] / [Dmitrichenko M.F., Horoshun B.I., YazvInska O.M., Danchuk V.D.]. – K.: Znannya UkraYini, 2007. – 440 s.
3. Vischa osvIta UkraYini I Bolonskiy protses: [navch. posIb.] / [M.F. Stepko, Ya.Ya. Bolyubash, V.D. Shinkaruk ta In.]; za red. V.G. Kremenya. – TernopI: Navchalna kniga – Bogdan, 2004. – 384 s.
4. VItvitska S.S. TeoretichnI I metodichnI zasadi pedagogIchnoYi pIdgotovki magIstrIv v umovah stupenevoYi osvIti: [monografIya] / S.S. VItvitska. – Zhitomir:

«PolIssya», 2015. – 416 .Bereka V.E. Fahova pIdgotovka magIstrIv z menedzhmentu osvIti: teorIya I metodika: [monografIya] / V.E. Bereka. – Hmelnitskiy: HGPF, 2008. – 482 s.

5. Vyisshee obrazovanie v Rossii: ocherk istorii do 1917 goda / pod red. V.G. Kineleva. M.: NIIVO, 1995. – 352 s.

6. Geyzerska R.A. Model pIdgotovki magIstra ekonomIchnogo profIlyu / R.A. Geyzerska // GumanIzatsIya navchalno-vihovnogo protsesu: nauk.-metod. zb. – Vip. HHHIV. – Slov'yansk, 2007. – S. 22-29.

7. Gura O.I. Psihologo-pedagogIchna kompetentnIst vikladacha vischogo navchalnogo zakladu: teoretiko-metodologIchniy aspekt: [monografIya] / Gura O.I. – ZaporIzhzhya: GU «ZIDMU», 2006. – 332 s.

8. Laut O.N. Razvitie zakonodatelstva o prisuzhdenii uchenyih stepeney v Rossii (1819 – 1836) / O.N. Laut // Sistema nauchnoy podgotovki i attestatsii v universitetah Rossii i Zapadnoy Evropy: istoricheskiy opyt (XIV – XX vv.) / sost., predisl. i obsch. red. A.N. Yakusheva. – M.: Assotsiatsiya tsentrov i klubov YuNESKO Rossii, 1998. – Vyip. 3. – S. 134 – 138.

9. Lebedeva L.I. Istoricheskie predposylki sozdaniya otechestvennoy magistratury / L.I. Lebedeva // Izvestiya VGPU. Seriya: Istoriko-pedagogicheskie i sravnitelnyie issledovaniya. – Vip.86. – S. 91-96.

10. OgIEnko O.I. PIdgotovka vikladacha vischoYi shkoli v umovah magIstraturi: andragogIchniy pIdhId / OgIEnko O.I. // PedagogIchnI nauki: teorIya, IstorIya, InnovatsIynI tehnologIYi. – 2015. – #6 (50). – S. 325-331.

11. SergeEva L.M. Praktika pIdgotovki kerIvnih kadrIv profesIynoYi osvIti v umovah magIstraturi / SergeEva L.M. // OsvIta doroslih: teorIya, dosvId, perspektivi. – 2014. – Vip. 1 (8). – S. 51-59.

12. Sidorchuk N.G. ProfesIyno-pedagogIchna pIdgotovka studentIv unIversitetIv u kontekstI Edinogo Evropeyskogo osvItnogo prostoru: Istoriko-pedagogIchniy aspekt: [monografIya] / N.G. Sidorchuk / za zag. red. O.A. Dubaseniyuk. – Zhitomir: Vi-vo ZhDU Im. I. Franka, 2014. – 608 s.

Sydorchuk N.G. Master's degree: the historical prerequisites for introducing a multilevel education at the modern stage of modernization of the national higher school

The article summarizes the experience of the formation and development of the master's degree of the Eastern European tradition as a means of optimizing its activities in the context of adapting the domestic system of higher education to the processes governed by the Bologna Declaration. The analysis of historical perspective of master's preparation through the prism of the functioning of the dissertation system is carried out. The questions of formation of scientific personnel of the highest qualification in the system of university culture, experience in the preparation of dissertations and the traditions of their protection, the legislative bases for awarding academic degrees and titles during the formation of the Eastern European tradition of university education were studied.

Key words: *two-level training, master's degree, master's preparation, Eastern European tradition of higher education, academic degree, thesis.*

Сидорчук Н.Г. Магистратура: исторические предпосылки внедрения многоуровневого образования на современном этапе модернизации отечественной высшей школы

В статье обобщен опыт становления и развития магистратуры восточноевропейской традиции как средства оптимизации ее деятельности в условиях адаптации отечественной системы высшего образования к процессам, регламентируемым Болонской декларацией. Осуществлен анализ исторического ракурса магистерской подготовки сквозь призму функционирования диссертационной системы. Исследованы вопросы формирования научных кадров высшей квалификации в системе университетской культуры, опыт подготовки диссертаций и традиции их защит, законодательные основы присуждения научных степеней и званий в период становления восточноевропейской традиции университетского образования.

Ключевые слова: *двухступенчатое обучение, магистр, магистерская подготовка, восточноевропейская традиция высшего образования, ученая степень, диссертация.*